עין משפט נר מצוה

הא ליכא למיפרך דקתני הבעלים ז"ק

ה א מיי' פ"ח מהל' ערכין הלכה ה:

ו ב מיי' שם הל' ז:

ז ג מיי' שם הלכה ד:

ח ד מיי' שם הלכה ס:

ט ה מיי' שם הל' ו:

מסורת הש"ס

גמרא

א] הבעלים נותנין עשרים ושש, בעשרים ושתים הבעלים נותנין עשרים ושבע, בעשרים ושלש הבעלים נותנין עשרים ושמונה, בעשרים וארבע הבעלים נותנין עשרים ותשע, בעשרים וחמש הבעלים נותנין שלשים שאין מוסיפין חומש על עלויו של זה, אמר אחד הרי שלי בעשרים ושש: אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר הבעלים קודמין, ואם לאו, אומר לו הגעתיך: **גמ'** אמר רב חסדא לא שנו אלא שבן ארבעים עומד במקומו אבל אין בן ארבעים עומד במקומו משלשין ביניהן, תנן חור בו של ארבעים ממשכנין ג] (עד) עשר אמאי, ליתן בר חמשין בהדיה? דליכא בן חמשים חור בו בן שלשים ממשכנין מנכסיו ג] (עד) עשר אמאי, וליתן דבן ארבעים בהדיה? דליכא בן ארבעים חור בו בן עשרים ממשכנין מנכסיו ד] (עד) עשר אמאי, ליתן דבן שלשים בהדיה? דליכא בן שלשים אי הכי אימא סיפא חור בו של עשר מוכרין אותה בשויה ונפרעין משל עשר את המותר ליתב ה](ה)בן עשרים בהדיה, וכי תימא ה"נ דליכא בן עשרים אי הכי נפרעין משל ו] עשר(ה) נפרעין ממנו מיבעי ליה? ז] אלא אמר רב חסדא לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תניא נמי הכי חזרו כולן כאחד משלשין ביניהם והא אנן תנן ממשכנין מנכסיו עד עשר אלא לאו שמע מינה כדרב חסדא שמע מינה, איכא דרמי להו מירמא תנן חור בו של עשר מוכרין אותה בשויה ונפרעין משל עשר את המותר והתניא משלשין ביניהם? אמר רב חסדא לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה: הבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים וכו': למימרא דחומש עדיף ורמינהו בעל הבית אומר בסלע ואחד אומר בסלע ואיסר של סלע ואיסר קודם מפני שמוסיף על הקרן הבא דחומשא רווחא דהקדש הוא חומש עדיף, התם דחומשא רווחא דבעל הבית, קרנא תיפרוק שפיר, חומשא לא איכפת לן: אמר אחד הרי הוא שלי ח](כו') בעשרים וחמש, נותנין שלשים: ולימרו הבעלים אתא גברא *) בחריקין? ט] דאמור בעלים דינר, וליתני דינר? לא דק, ולא והא קתני אם רצו הבעלים ליתן שלשים ואחד ודינר י] בעלים קודמין, אלא אמר רבא דאמור בעלים פרוטה, ולא דק: שאין מוסיפין חומש על עלויו כו': אמר רב חסדא לא שנו אלא שלא נישום הקדש בג' אבל נישום הקדש בג' מוסיפין יא] תניא נמי הכי בית שמאי אומרים מוסיפין ובית הלל אומרים אין מוסיפין היכי דמי אי יב] דלא נישום מאי טעמא דבית שמאי אלא דנישום לימא רב חסדא דאמר כבית שמאי? לעולם דלא נישום ובית שמאי יג] מחמירין איבעית אימא לעולם דנישום ואיפוך: בית שמאי אומרים אין מוסיפין וליתניה גבי קולי ב"ש וחומרי בית הלל? אלא לעולם דלא נישום וב"ש יד] מחמירין: אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ושש כו': רצו אין לא רצו לא טו] ואמרי אתא גברא בחריקין, ודינר מאי עבידתיה אמר רב ששת טז] ה"ק אם רצו בעלים מעיקרא ליתן חשבון המגיע לאחד ושלשים ודינר

*)[כתובות סח. קה:]

היכי

רש"י

הבעלים נותנין · על כרחן: עשרים ושש · דלהאי לא יהבינן לה הואיל ואמרו בעלים עשרים ועולה החשבון עם החומש לכ"ה ואי יהביה להאיך בכ"א נמלא הקדש מפסיד, ובעלים יתנו על כרחן אותו סלע שהוסיף זה על הקרן וכ"ה דידהו אבל על סלע שהוסיף זה לא יוסיפו חומש: אמר אחד בעשרים וחמש הבעלים נותנים שלשים · על כרחן והשתא איכא למיפרך אמאי כופין את הבעלים בשלמא עד השתא כייפינן להו דהא לא מלינן למיתבה להנך משום דקרן דידהו לא הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא הלכך על כרחין הדרינן אבעלים וכיון דהדרינן אבעלים בעי למיתב קרנא כמה יז] דשמאי אחריני וחומשא דידהו אבל השתא דאמר אחד בכ"ה ליתביה להאיך דהא יח] קרן דידיה הוי כקרן וחומש דאמור בעלים ברישא ובגמ' פריך לה: אם רצו הבעלים כו' · ולא כייפינן להו הואיל וקרנא כקרן וחומש דאמור איניהו ברישא והאי דינר מפרש בגמרא מאי עבידתיה: **גמ'** לא שנו · דאין ממשכנין מנכסי בן חמשים אלא עשר סלעים אלא שבן מ' במקומו עומד ואינו חוזר בו אבל חוזר בו בן ארבעים משלשין הכ' סלעים הפחותין מכ' ועד שלשים ביניהם דבן כ' יתן ט"ו ובן מ' יתן ה' דהא באותן עשר שאמר בן כ' יותר על בן מ' לא שייך בר מ' בהדיה *בפסידא והנך י' שהוסיף בן מ' על בר יט] ל' בר חמשין למי, אדלי (ה)(במ') דיש בכלל חמשים ארבעים: **דליכא בר כ'** · שלא אמר אדם יותר על מ' דמתני' מילי מילי קתני: **ליתיב בר עשרים בהדיה** · דאיהו נמי בעשר אירלי (נ) [: **משל י'.**] מדקתני משל י' מכלל דאיכא אחרינא: **חזרו כולם בבת אחת משלשין ביניהן** · כדרב חסדא, ומתני' כגון שחזרו בהן בזה אחר זה דהשתא אמר בן כ' לגזבר כי הדרי בי שבקי לך בר מ': **משלשין ביניהן** · כ] שנים ושלשה ראשונים נשכרין ושנים אחרונים נפסדין שאם חזרו כולם ומכרה נזבר בשוויה כאחמש סלעים נמלאו פחותין מ"ה סלעים בן כ' הי' שלו לבדו ומעשר של בן כ' יתן החלי שבשניהם נתרלו בהן ומעשר של בן שלשים יתן השליש ובן מ' השליש שבשלשתן שאמרו והעשר של בן עשרים יתנו ארבעתם והחמש שפחתו מבן יתנו חמשתן: **איכא דרמי להו מירמא** · ולא תני להא דרב חסדא באנפי נפשה אלא ע"י תירוץ דמתני' וברייתא דרמו אהדדי: [**בעה"ב אומר בסלע** ·] בעה"ב הפודה מעשר שני שלו מוסיף חומש דכתיב (ויקרא כז) ואם גאל יגאל איש ממעשרו וגו' כא] ואחר הפודה אינו מוסיף חומש, בעה"ב אומר בסלע ואחר אומר בסלע, ואיסר כו' שמוסיף על הקרן ואע"ג דבעל הבית בעי למיתב טפי דחומש סלע הוי דינר ודינר הוי עשרים וד' איסרין בפ"ק דקדושין (דף יב') : **ססם** · גבי מעשר שני חומש רווחא דבעל הבית הוא · שהרי בין קרן בין חומש הכל שלו והוא יאכל הכל בירושלים ואין לנו בו אלא מלות פדייה שלא יאכלנו בגבולין בלא פדיון ועיקר פדייתו בקרן היא ואע"ג דבלרי דמי לא איכפת לן שהרי ביתירות דמיו אין נהנה אלא הוא: **ולימרו בעלים אתא גברא בחריקין** · במקומינו שרולה ליתן כמותינו בשלמא עד השתא הדריתו עלן משום פסידא דהקדש אבל השתא אנואי בעיתו למיכפיין: **דאמור בעלים ברישא דינר** · יותר על עשרים דמטי חושבנא דקרן וחומש לכ"ה ודינר ואי יהבינן להאי איכא פסידא להקדש הלכך הדרינן אבעלים על כרחייהו: **וליתני** · ברישא דמתני' הבעלים אומרים בעשרים ודינר: **לא דק** · למתני דינר אלא חשבון הסלעים: **והא קתני** · דינר בסיפא אלמא דק בדיכרין: **אלא אמר רבא דאמור בעלים** · ברישא פרוטה, ובפרוטות לא דק: **שלא נישום הקדש בשלשה** · שלא שמו שלשה בני אדם את הקרקע כמה שאמר זה האחר: **אבל** · שמאוה שלשה כדבריו של זה מוסיפין בעלים חומש על עילויו בעל כרחו ולא בעינן עשרה ואע"ג דשומא דהקדש בעי עשרה כדאמרינן בסנהדרין (דף ב') הקרקעות תשעה וכהן הכא רבותא קא משמע לן דכיון דאמרי תלתא לא מהדרינן אעשרה ויוסיפו חומש על העילוי (נ) : ששה דברים מקולי ב"ש ומחומרי בית הלל : **ודינר מאי עבידתיה** · הא אמרת אין מוסיפין חומש על עילויו של זה : **מעיקרא** · *בשפתחו ראשון : **ליתן חשבון המגיע** · כג] (על)עילויו של זה לשלשים ואחד ודינר :

והיכי

תוספות

למימרא דחומש עדיף ורמינהי בעל הבית אומר בסלע · תימה לר' אלחנן מאי פריך *דהא ליכא למיפרך כו]דהבעלים אומרים בעשרים וכל אדם בעשרים הבעלים קודמים כו' והכא תניא דאחר קודם ומאי קושיא דהא דהבעלים קודמין זהו כשאין אחר פודהו ביותר ומכיפה נמי ליכא למיפרך דתניא אחד אומר הרי הוא שלי בעשרים ואחד הבעלים קודמין ונותן כ"ו והכא תניא דאחר קודם הכי נמי לא קשיא דמידי הוא טעמא אלא מפני שמוסיף על הקרן שהוא עשרים ה"נ במתני' דין הוא שיקדמו הבעלים שגם הם מוסיפין על הקרן כשנותנין עשרים ושש שנותנין האחד יותר על העשרים *והחומש בשביל (חומש) הקרן שהוא עשרים ואחת ושמא הוא מקשה כך מאי שנא שכופין הבעלים לתת דמים שאמר האחר וחומשו על מה שאמר הוא דקתני שהבעלים נותנין כ"ו כ"ו והכא תניא כשהבעלים אומרים בסלע והאחר אומר בסלע ואיסר כח) [של סלע ואיסר] קודם ואין אנו כופין את הבעלים שיתנו סלע ואיסר עם החומש דקתני של סלע ואיסר קודם ולא קתני הבעלים נותנין חמשה דינרים שהוא קרן וחומש ואיסר ומשני הכא חומשא רווחא דהקדש חומש עדיף הלכך כופין את הבעלים התם דחומשא רווחא דבעל הבית כו' : **תניא** בית שמאי אומרים מוסיפין · ה"ג וכן כתוב בספר ר"ת ול"ג תניא נמי הכי ואי גרסי' ליה יש לפרשו כן תניא נמי הכי דאיכא מאן דסבר דמוסיפין בנישום אי כב"ש אי כב"ה ומדקדק ס]הש"ס למלוא *אליבא דרב חסדא ומיהו נראה יותר דגרס תניא בלא נמי הכי :

דה"ר

נ"י ז"ק דחומש בשביל הקרן שהוא כ' ושמא כו'

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא שני וכו' בר חמשין למי אירלו דיש בכלל [illegible] מחק : (ב) ד"ה ליתיב בר עשרים וכו' אירלו בעשר ואח"כ מ"ה נמחק : (ג) ד"ה אבל וכו' אלא בעלוי בעלוי הסו"ד ואח"כ מ"ה קולי ב"ה ששה :

רבינו גרשום

לא שנו · דאמרי דכי חזר בו של חמשים דממשכנין מנכסיו עד עשר ולא יותר אלא דבן ארבעים עומד במקומו שאינו משלשין ביניהם שעכשיו נפתחו להקדש י' שקלים: משלשין ביניהן זה הפיחות שיתן בן חמשים ט"ו שקל ובן מ' יתן ה' שקל: מ"ש האי בן חמשים העשר שהוא הוסיף יתן הוא לבדו בלא דין ודברים והעשר שקל שהוסיף בן מ' על בן ל' יאמר בן מ' לבן נ' את נמי שייך בהדית (בני) עשר דידי דיש בכלל חמשים הני ארבעים הילכך יהיב נמי פלגא דהני עשר ואידך ה' שקלים יתן לחוד דליכא בן חמשים אחר שלא שמאה שום אדם בחמשים: ליתן הבן ארבעים ט"ו דליתשיך בפלגא דהני עשר דבן שלשים: אי איכא בן ארבעים הכי נמי אלא דליכא בן ארבעים הילכך יהיב בן שלשים עשר: אי הכי · כדאמר רב חסדא: אימא ספא חור בו של עשר כו' : אי הכי · אי דליכא אלא עשר [לחודיה] אמאי איצטריך למימר נפרעין משל עשר נפרעין ממנו מבעי ליה · אלא מדקתני נפרעין משל עשר ש"מ דאיכא נמי של בן עשרים ולא קתני משלשין ביניהם וקשיא לרב חסדא: אלא לא קשיא כאן שחזרו כולן בבת אחת משלשין [ביניהן] אבל חזרו בזה אחר זה נפרעין מכל אחד תוספתו : תניא נמי הכי · דכי חזרו כולן כאחד משלשין ביניהן כיצד של חמשים יתן ט"ו ושל ארבעים ה' מתוספתו ה'[מתוספת] בן שלשים ובן שלשים יתן חצי תוספתו [וחצי תוספתו] מבן כ' ובן כ' יתן חצי תוספתו] וחצי מן המותר שנפרעין מבן עשר : [והאנן תנן] ממשכנין מנכסי של כל אחד עד עשר אלא לאו ש"מ כדרב חסדא כדמתרצינן כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה: אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחד סלעין הבעלים נותנין עשרים ושש · לפי שהבעלים אמרו בעשרים ומוסיפין עוד חומש על עשרים הרי כ"ו וכן לעולם כופין הבעלים שיפדוה הן בשביל שמוסיפין חומש ויתנו עוד גם התוספת שמוסיף אחר על העשרים אבל אין מוסיפין הבעלים חומש על אותו עילוי שמעלה אחד על העשרים אלא יתנו התוס' לבדו על חומש שלהן כגון אמר אחד הרי היא שלי בכ"ה הבעלים יתנו

שיטה מקובצת

א] הבעלים נותנין עשרים ושש · גליון ק"ק וכי מפני שיעלה בדמים יותר מכדי שויה ניכוף לבעלים לתת וי"ל אם יראו הבעלים שיעלוהו יותר משויו יאמרו חפדו אתם ואני אעלה את התומש · הר"י והרא"ש ז"ל : ב] ממשכנין מנכסיו עשר ותיבת עד נמחק : ג] מנכסיו עשר אמאי ליתן בן ארבעים בהדיה : ד] מנכסיו עשר אמאי ליתן בן שלשים בהדיה : ה] ליתיב בן עשרים : ו] משל עשר את ה' נמחק : ז] תיבות אלא אמר רב חסדא בס"א אינו : ח] שלי בעשרים וחמש הבעלים נותנין ל' תיבת כו' נמחק : ט] בחריקין אמר ועירא דאמור : י] ודינר הבעלים : יא] תנ"ה ב"ש כו' · תימה אמאי מייתי אי משום לישנא דאיפוך אין זו סברא דמייתי תנ"ה כיון שהוא צריך להפך הברייתא וי"ל דמייתי שפיר דלכל הלשונות איכא תנא דס"ל כרב חסדא ומיהו דחיק לאוקמי ב"ה כרב חסדא · תוס' : יב] אי דלא נישום : יג] שמאי מחמירי אי : יד] וב"ש מחמירי : טו] לא דאמרי אתא : טז] ה"ק · תימה מאי רבותא איכא הכא · תוס' : יז] כמה דשיימו אחריני : יח] קרנא דהאי הוי : יט] ל' בר חמשין נמי שייך בהו דבר חמשין ארצי : כ] תיבת שנים נמחק: כא]בשווית בחמש סלעים: כב] וגו' והאחר הפודהו אין מוסיף חומש עם עילויו תיבת על נמחק : כג] למיפרך ארישא דתנן הבעלים אומרים : כד]ואחר של סלע ואיסר קודם : כה] ומדקדק גליון ודחיק תלמודא לאוקמא מילתא דרב חסדא ואין יכול למצוא :

בשפתחו ז"ק

[illegible] בשביל חומש שלהן וחמש בשביל תוספת של זה אבל] אמר אחד הרי היא שלי בכ"ו · אין כופין את הבעלים לפדותה כדאמרינן בגמ' דמצי אמרי אתא גברא בחריקין שהוסיף על [illegible] להוסיף מעתה אין אנו חייבין לפדות אא"כ רצו הבעלים עדיין לפדותה : אם רצו ליתן שלשים ואחת ודינר שכך עולה החשבון בין החומש שלהן והתוספת של זה הבעלים קודמין : ואם לאו · שלא רצו [illegible] בל כך : אומר לו · לזה שאמר בכ"ו : הגעתיך · תן מה שאמרת והרי היא שלך : ובעל הבית אומר · לפדות מעשר שני שלו בסלע ואחד אומר תנהו לי ואני אתן בשבילו סלע ואיסר [illegible] היה המעשר שלו מפני שמוסיף על הקרן איסר יותר מבעה"ב מהוייב להוסיף חומש כדכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו ואחר אין מוסיף [illegible] קודם לבעה"ב : ומתרץ לא קשיא דהכא בגואל שדהו דהוה דמוסיפין בעלים רווחא דהקדש הוא שהקרן והחומש בא ליד הגזבר משום הכי ההוא חומש להקדש עדיף : [illegible]

[illegible]